

ÁGH ISTVÁN

A Pegazus etetése

Vigh Tamás művészetének ajándékai

A sztalomon őrzöm azt a nekem készített érmét, melyet felesége, Szathmáry Gyöngyi adott át Vigh Tamás halála után. Nem kellett sokáig gondolkodnom, mivel érdemeltem ki, hiszen barátjának, Nagy Lászlónak az öccse vagyok, amellet a verseimet is szerette, én pedig nagyon kedveltem őt, ha nem is kerültem szűkebb baráti körébe. Csak véletlenül találkoztunk először talán 1958-ban, azon a karácsonyi hangulatú esten, mikor a bátyáméknak ajándékba hozott korabeli magnetofonnal élveztük visszahallott hangunkat. S leghosszabban Ajkától Budapestig beszélgettünk a kocsijukban az ajkai művelődési ház névadó ünnepségéről jövet. Az intézményt Nagy Lászlóról nevezték el, ugyanakkor Vigh Tamásnak a költőről készített szobrát is fölavatták. A szobor élőnek tetsző vonásai mögött már a nemlét jegyese volt inkább, befejezetlen befejezettségével.

A Pegazus etetése (1990)

Nagy László (1978-1990)



Itt őrzöm most e kis plakettben a sok emléket, tapintásával Vigh Tamás egész művészetével érintkezhetek, mert *A Pegazus etetése* annyira jellemző rá. Hatalmas leengedett szárnyai közül kidomborodó fejjel, nyakával és szügyével úgy jelenik meg, mintha egy kör alakú istállóablakból fogadná a költő kezéből az édességet. Az emberalak épp-hogy fölsejlik az érem peremről, akár a keret része is lehet, s mintha egy másik térből került volna oda, s csak egy szemcsényi gyűrődést láttat fejnek az aprócska kiszögellés. S ha az etető keze nem volna annyira pontos rajzolatú, nem is tudnánk, miért

mosolyog az állat, miért lapítja le olyan hálásan a fülét, most már nekem, aki őt szelídítem. A plakett összhatása kubisztikus, alkotójára jellemzően hajlik hullámszerűen az anyag, torlódik, sűrűsül, merész vonalakkal ütközik, átfordítja nézőjét a másik oldalra, ahol épp úgy folytatása lehetne a képnek. Ahogy a gyermektenyer nagyságú éremmel együtt vagyok, mintha az utolsó stációjába jutottam volna Vigh Tamás művészetéhez való ragaszkodásomnak.

Mert az igazi ragaszkodás a *Kürtösök* (1967) megpillantásával kezdődött, mikor már többet jelentett számomra ez a művészet, mint műélvezet. A fotókról ismert szobrot pillantottam meg a hetvenes évek elején. Megrendülten csodálkoztam, mikor a három alak egyszerre élém magasodott Zuglóban a Postai Tervező Intézet előtt, nem messze a lakásomtól. Már a fotó is hatalmas méretet feltételezett, de itt a szobor nem csak a mérete szerint látszott nagynak. Micsoda hírt kürtölhet ki ez a három alak? Miért nem négyen vannak, hogy mind a négy égtájat fölriasszák? Azt hiszem, a kompozíció diktálta, s nem az égtájak iránya, a háromszögek így csodálatos szerkezetet adnak ki, s az a ritmus, melyet a nyílások és záródások előidéznek, könnyedé teszik a szobor anyagát. Így lehet a fémपालást is olyan, akár a nagy, nehéz lélegzet. Lélegzik teljes tömegük, hogy maguk is eggyé váljanak a kürttel, azzal a hírrel, ami már nem is az embereknek, hanem a mindenségnek, az Istennek szól. Olyan nagy belső feszültségben nyújtóznak, mintha föl szállnának, és én már el is képzelem a három alakot mint angyalokat, ahogy a hangok szárnyán repülnek láthatatlanul. A hajlított lemez természetesen hozzájárul ennek a belső erőnek a megjelenítéséhez, ami tulajdonképpen a gravitáció és az ellenére való mozgás összefeszüléséből ered. Ahogy az élettelen forma egy helyben álló stabilitása s az elmozdulás anyagban keltett feszültsége erőt sugároz. Ha a szobor csak valamit ki akar fejezni, legyen az szent, hazafi vagy a hatalom kinevezettje, akár egy Kossuth-szobor az ezer közül, nem ad műélményt. Csak jelzi, kiről és miről van szó, s ezt a feladatot teljesíti is, hiszen „élethű”, és azt közli, amit tudunk illene róla. De Vigh Tamás szobrai másként hűek az élethez, a valósághoz, mert művészi szándéka mindig a művészi igazságban működik. Hatását a körülmények persze csökkenthetik, mint ahogy a *Kürtösök* felfedezésének öröme a kopáran modern épület előtt némi csalódásba váltott, túl magas a háttérben az épület, s ez által a szobor monumentalitása csökken. Úgy kellene fölállítani, mint Henry Moore királyi párját a hegytetőn, akkor biztosan a mindenségnek szólnának a kürtök.

Sokszor láttam út közben Gerzson Pál festő barátomhoz a Krúdy Gyula utcát jelölő író arcmását (1958). Amikor feltűnt, sugallatosan hatott rám, s kíváncsivá tett, ki lehet az alkotója? S ezzel elérte a szobrász, hogy megállítsa az embereket. Miért álltam meg én? A bánatos nagy szemek miatt, de akkor még nem tudtam, hogy a halálos betegek búcsúzása hasonló ehhez a tekintethez, s amikor olyan élethű, akár egy Krúdy fotó, annyira eleven, amit az eddigi képeken még sohase láttam. A kritika ezt a munkát tartja Vigh Tamás művészi fordulatának, az új és az egész életen át folytatott, belülről fakadt modernség kezdetének. A művész elmondta, hogy négyszer mintázta meg az író, mert a munka bármennyire jónak tetszett, nem elégítette ki. „Sokféle értéke van, csak nincs meg benne az, amit az ember gondolt. Viszont éreztem, hogy nekem itt van véleményem [...] el tudtam érni, hogy az emléktábla síkján tér legyen, és ahol a plasztikában tér van, ott forma van. A teret csak a forma adhatja, egyéb nem.” Én még hozzátenném, hogy amikor érzelmileg a szoborral összekapcsolódom, mint

néző ezt a helyzetet önmagammal is kiegészítem a tér és a világmindenség részeként. Ez az a pont, mikor a teremtett forma eléri célját, hiszen működését a határain túlra terjeszti ki.



Szarvas és farkas. Partizánemlékmű (1968)
Krúdy-emléktábla (1958)



Ha a művek katalógusát nézem, töretlen pályának tűnik Vigh Tamás munkássága. Az a váltás, mely a lemezhajlítással teljesült be, rengeteg tapasztalattal tökéletesítette szobrászatát. Egyik munka a természeti törvények szerint fejlődött ki a másikkól, mintha a rosszban is a körülmények segítettek volna. Mert például az *Életfa* s a Tisza szabályozás *Vásárhelyi Pál*-emlékműve áll, ha nem is Székesfehérváron, hanem Visegrádon, s ha nem is Tiszadobon, hanem Tiszalökön. S nem akkor, amikor kellett volna, hanem jóval később. Végül is a művész győzött azzal a konoksággal, mellyel Ferenczy Béni, a Mester jegyezte el. „Láttam a Kecskéket. [1954] Kitűnő munka. De már elég volt a kitűnő munkákból. Most már valami olyasmit kell csinálni, ami nem tetszik senkinek, csak nekünk.” Ferenczy Béni ilyenre alkotta Petőfi szobrát, kétségbevonhatatlan példának.

Vigh Tamás egész útját meghatározta mesterének tanácsa mindenféle következményeivel. Mégis ez a meggyőződés volt önmaga megőrzésének egyetlen lehetősége, hiszen az alkotás mindig nem tetszett valakinek. Ha a zsűrinek igen, akkor nem a megrendelőnek, és ha még annak is megfelelt, akkor a lakosság tiltakozott. Előbb a megrendelő hivatal közvetített és rendelkezett, aztán a 2 ezrelékes törvényen múlt az érvényesülés, mely szerint minden építészeti beruházás ráfordításából 2 ezreléket kellett a képzőművészeti alkotások megbízásaira fordítani. Ilyen virágkora a közepszernek csak akkor volt. Mikor Vigh Tamás a realizmus megszokott formáival élt, bár a két legnagyobb, Medgyessy Ferenc és Ferenczy Béni tanítványaként a legjobbak között tartották számon, készíthette a *Kecskéket* a Goldberger gyári bölcsődéhez, a *Fiú csikóval* az oroszországi lakótelepre került, a *Bőség* kettős női aktja a debreceni csónakázó tóhoz. Mondatnám még, de megállok megint Zuglóban a *Fekvő nő* közelében, amiért a szomszédságában sosem figyeltem igazán, ha messziről olyan volt, mint a többi. S hogy az

Éneklő ifjúság munkálata 1951-ben kezdődött, s hogy az új rendben bízó Vigh Tamás Ferenczy Béni tanítványa, azt a két alak pontosan kifejezi. A klasszikusan megmintázott lány csak odahajló mozdulatával vesz részt a pantallós, nadrágszíjas fiú éneklésében. Ennél pontosabban a művészen az akkori kettősséget ki sem lehetne fejezni. De aztán mikor már az önmagára talált tehetség kezdett valamely feladatnak, s erre a *Partizánemlékmű*, vagyis a *Szarvas és farkas* a legjobb példa, fölszabadultan alkotta a remekműveit. „Nem volt szempont, hogy elutasítják, vagy sem.” Így vált az erdőből kiszakadt lombok, állati testalkatok, a jó és a rossz küzdelmévé a szobor, és csak ennyire van köze a partizánokhoz, amennyire éveken át egy erdészház partizánemlékébe bújtatják el Karancsberényben.

A hatvanas évek végén megújult stílusú művész vállalja a megbízásokat. Fölételezni sem lehetett még azt a kálváriát, melyet szobraival majd végig kell járnia. Csak mocsanjon meg a műben valami politikailag, ideológiailag kifogásolható, mint a Vásárhelyi emlékműben az Alföld népe, a kubikusok fenyegető megjelenítése, mert „emberi mi-voltukban saját nagyságukat hirdetik, abban a pillanatban a legnagyobb ellenkezést váltotta ki. Nem a korból, hanem a konkrét emberekből” – jegyezte meg az alkotójuk. Az 1967-es szerződést 1968-ban fölbontották, s maradt a főalak és mellékalakok mint külön kisplasztika. S nemcsak azt tudhattuk, milyen lett volna a tiszadobi kompozíció, hanem azt is, mit akart elmondani a reformkori országépítő szándékkal Vásárhelyi Pál romantikus alakjával vagy a subások rendíthetetlen oszlopaival, ahogy a hajlított bronzban készülődik a szilaj örvények kavargása.

Az *Életfa* viszont már igazi botrányt kavart. 1971-ben pályázatot hirdetett Székesfehérvár ezeréves fennállásának emlékművére. De nem az első díjas tervére kapta a megbízást Vigh Tamás Erdély Miklós építésszel, mert a városnak túl általános és bárhol felállítható volt. De inkább az elvtársi összefonódásokra lehetett gyanakodni. S a további városok kezdeményezéseit már inkább anyagi és politikai akadályok buktatták el. Próbálkozott a felállításával Nyíregyháza és Esztergom is. De hát az építész a magyar avantgárd vezéralakja, a szobor is absztrakt, amellet ősmagyar. De már a múzeumok műfényéből a plasztika kinőtt a napra a visegrádi Duna-parton, látom a fotón az alkotót roppant műve tövében, ahogy fölötte Égig érő fává törekszik ez a mészke-fehér, csontszínű vegetáció mint az élet és halál elvonatkoztatása. ◀

***Köszönjük Olvasóinknak, Barátainknak, hogy
2012-ben felajánlották jövedelemadójuk 1 százalékát
folyóiratunk megjelentetésének támogatására.***

Kérjük, tegyék meg ezt 2013-ban is!

A Hitel Alapítvány adószáma: 18013430-2-41

ÁGH ISTVÁN (1938) költő, író, műfordító. A *Hitel* főmunkatársa. Utóbbi könyve: *Szavak bonvágya* (esszék, 2013).